

4442/2817

Az Iskolai Filmintézet diafilm sorozata

257. szám

Dél-Amerika

Földrajzi sorozat: 57.

Készült: 1955. évben

A kontinenst természetes tájai szerint mutatjuk be: először a keleti tönk és táblás vidéket /Guyanai és Brazíliai masszívum/, majd a belső süllyedésűvezet: az Orinoco, Amazonas és La Plata vidékének jellegzetes tájait láthatjuk, végül az Andok magas hegyvidékének képei elevenednek meg előttünk.

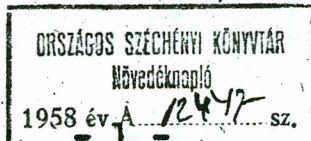
Guyanai és Brazíliai Magasföld

1. A Potaro-folyó vizesése Brit-Guyanában

A Guyanai Magasföld, mint a Brazíliai is, ősi kőzetekből épült tönk /a Gondvana része/. A gránitból, gneiszből, kristályos palából stb. álló tönkfelületet, az un. alsó emeletet, helyenként meredek falakkal kiemelkedő ókori vörös homokkövekből felépített második vagy felső emeletnek nevezett táblahegyek borítják. A középkor végén és a harmadkorban /Az Andok gyűrődésének korszakában/ a két masszívum erőteljesen kiemelkedett, ugyanakkor a belső síkságűvezet megsüllyedt. Az így kialakult felszíni viszonyokhoz igazodott a hidrográfiai hálózat. A folyómedrekben sok a sellő és zuhatag, ez is az epirogenetikus mozgások fiatalságát bizonyítja. A kép egy brit-guyanai folyó vizesését ábrázolja. A vizesés ott keletkezett, ahol a folyó a homokkőtábláról az alaphegységre, a masszívumra jut. Sokatlan magassága miatt /226 m; a Niagara 49 m; a Viktoria 110 m/ a Föld legnagyobb vizesései közé tartozik.

2. Az Iguassu-vizesés

A Brazíliai Magasföld folyóinak is sok a sellője és zuhataga a táblásvidék területén és a malafirből és más kemény kőzetekből álló lépcsők környékén. Ezen a vizesés-zónán fejlődött ki a világ egyik legnagyobb vizesése, a Parana baloldali mellékfolyójának, az Iguassunak Viktoria zuhataga. A vizesés az Iguassu torkolatától nem nagy távolságban, a Brazília és Argentína határán, igen dússzerűtől körülvéve, két lépcsőzetben esik le a sötét malafirsziklákon. Ez a vizesés is jelzi a masszívum hidrografiájának fiatalságát. A zuhatag össz-szélessége kb. 4 km, felső szakasza 23 m, alsórésze 34 m, egész esése 57 m. Ezeknek a vizeséseknek előnyük, hogy óriási hajtóerőt képviselnek, amit azonban nem használnak ki; hátrányuk, hogy akadályozzák a hajózást.

3. Folyómenti vegetáció a Brazíliai Guyanában

A trópusi folyók mentén, különösen azok mocsaras zónáiban, a magasabb partokon emeletesen helyezkedik el a növényzet /a képen a baloldali parton/: alul bambusz nád, fölötté liános bozót, legfelül erdő. A szemben lévő sik parton az erdő a partig terjed.

4. Rio de Janeiro. Városkép a tenger felé a Cukorsüveggel

A Brazíliai Magasföld az Atlanti parton nagy törésvonal mentén meredeken emelkedik ki. Itt keleten a homokkő-táblák lepusztultak s az első emelet, az ősi felszín a napfényre került. Brazília legszebb, legváltozatosabb partjainál, a legfestőibb öblől vidékén alakult ki a főváros. Az öblől bejárója tele van igen kemény s a lepusztulással szemben ellenálló kristályos kőzetekből álló sziklaszigetekkel, fantasztikus gránitpiramisokkal. A város méltán Dél-Amerika büszkesége, bár Buenos Aires nagyobb nála, de szépségre felülmúlja valamennyit.

5. Rio de Janeiro. Kilátás a Cukorsüvegről

A kikötő fölött uralkodó gránitszikláról gyönyörű kilátás nyílik a városra. Az öblöt dus, trópusi növényzettel borított, főleg gránitból felépített hegyvidék övezi. A hegyvidéket merész sziklaormok koronázzák. A képen látható a Corcovado meredek csúcsa, balra az óceán felé a Copacabana, háttérben a bizzar Gavea-hegy. A város csak a századforduló óta fejlődik gyorsan, azelőtt rendetlen, piszkos, egészségtelen város volt. Rio de Janeiro a Brazíliába irányuló importárak fő kikötője, azonban korántsem játszik az ország gazdasági életében olyan kizárólagos szerepet, mint Buenos Aires Argentínában. Fejlett kapitalista város. Igen sok bankja, kereskedelmi vállalata és gyárüzeme van. Lakóinak száma 2 400 000 /1950-es adat/.

6. Kávéültetvények Braziliában

Brazília hatalmas mezőgazdaságra alkalmas területekkel, ásványkincsekkel és vízerőforrásokkal rendelkezik, azonban a világgazdaságban ezek ellenére csaknem kizárólag kávétermelésével szerepel /kávé-monokultúra/. A kávéültetvények kb. 30 000 km² kiterjedésűek. A legfontosabb kávétermelő vidék a Magasföld délkeleti része /Sao Paulo állam/. Képünkön végigtekinthetünk a kávébokrok hosszú, sötétzöld sorain, ez a kép minduntalan ismétlődik a kávéültetvényeken. A képen is látható utak szabályos táblákra osztják a hatalmas kávéültetvényt. Az intézők lovon ellenőrzik a nagyrészt néger munkásokat. A brazíliai kávétermelés jórésztet külföldi, főleg amerikai tőkeérdekeltségek tartják kezükben. A kávéültetvényeken tekintélyes mezőgazdasági, ipari, kereskedelmi, közlekedési proletáriátus alakult ki.

7. Sao Paulo, Városrészlet

A brazíliai kávétermelő vidék központja Sao Paulo városa, a kávéterületről a tengerhez vezető úton. Sűrű vasúthálózat és úthálózat esomósodik itt össze. Második városa Braziliának, de kereskedelme, ipari és pénzügyi jelentősége vetekszik a fővárosé-

val. Régi XVI. századi település. Ma egészen modern európai város. A külvárosokkal együtt 2 500 000 lakosa van. /1953-as adat/.

8. Santos

A Föld legnagyobb kávékikötője. Innen szállítják a kávé a világ minden részébe. Jóval kisebb Sao Paolónál, lakóinak száma mintegy 100 000. A kép a szabályosan épült várost és a kikötőt ábrázolja a nagy kávéraktárakkal.

9. Néger falu Paranambuco mellett

A part mentén, de különösen az európai stílusú nagy városok környékén rendkívül primitív, egyforma apró házakból álló településeket találunk. Ezekben túlnyomórészt néger és mulattok laknak. A szegényes néger falvak s az ezekhez hasonló indián települések visszatükrözik a "színes emberek" faj elnyomással párosult osztályelnyomását.

A belső síkterületek

10. Llanos

Llanosnak nevezik az Andok és a Guyanai Magasföld között elterülő süllyedésterületet, amelyet az Orinoco és mellékfolyói hordalékukkal feltöltöttek. A folyók mentén nagy szélességben, a llanosra nagyon jellemzően, a síkság mélyebb helyein sekély hordaléktavak keletkeznek. Ezek a közlekedés számára szinte leküzdhetetlen akadályokat jelentenek. Hóolvadáskor, vagy az esős évszak idején, a folyók hatalmasan megdagadnak, ilyenkor a llanoson alig lehet járni, még a kis patakokon sem lehet átkelni. A száraz időszakban viszont még a nagyobb folyók is úgy kiapadnak, hogy alig van bennük víz. A llanos síksága az egyenlítői őserdő-övezettől északra az egyszakasos nyári esők területén helyezkedik el. A száraz évszak olyan hosszú, hogy azt a fatenyészet nem bírja ki. Ezt a csapadékban szegényebb trópusi vidéket szavannák borítják: trópusi sztyeppék, magas, füves mezők mabános pálmákkal és a folyókat kísérő galériaerdőkkel.

11. Trópusi őserdők az Amazonas mentén

A dél-amerikai szántóföldnek kb. negyedrészt elfoglaló és az Egyenlítő alatt fekvő óriási Amazonas-medencét hatalmas, összefüggő trópusi őserdő borítja. A trópusi éghajlat állandó melegével /évi 26° középhőmérséklet/ és bőséges csapadékával /évi 2000 - 2500 mm/ kelte életre a buja, szinte járhatatlan trópusi növényzetet. Az őserdő igen változatos: óriási termetű fák, esedálatosan hosszú liánok, termérek epifita és élősdik, sűrű aljnövényzet, de kevés a színpompás virág. Az őserdő majdnem lakatlan, egy km²-re egy lakosnál is kevesebb jut. Az erdőirtás emberfeletti erőfeszítést követel. Az irtványokon gyorsan új növényzet támad s az irtás nyomai rövid idő alatt eltűnnek. A trópusi betegségek is könnyen terjednek a forró, nyirkos éghajlat alatt, ezért az Amazonas őserdeiben élő értékes fafajták /gumifa stb./ kitermelése igen nehéz. Egész Dél-Amerikában óriási területeket

beritanak erdők, azonban az erdőgazdaságnak mindenütt másodrendű a jelentősége.

12. Victoria regia az Amazonász mocsaraiban

Az Amazonász mentén a nyílt vitzükröket díszes vizinövényzet lepi el. Ezek között legszebb a nagylevelű Victoria regia pompás óriási virágzatával.

13. Gran Chaco /Nagy legelő/

A Gran Chaco Dél-Amerika déli részének szívében az Andok és a braziliai táblásvidék között átmenet az Amazonász medencéjéből a Parana-Paraguay lapályára. Az éghajlat lassan szubtrópusi jelleget ölt: a rövid csapadékos évszakot jóval hosszabb száraz időszak követi. Erős a hőmérséklet ingadozása, szárazabb a talaj és a levegő. Ennek megfelelően az északi trópusi részen még sűrű erdők váltakoznak mocsaras vidékekkel, amelyeket egymással sokszorosan összefonódott folyókerek ágaznak be. Dél felé a trópusi erdő lombhullató száraz erdőnek ad helyet /ebben lényegesen különbözik az Amazonász szelvéitől/. Tovább délre mind több és több tisztás ékelődik az erdők közé, s fokozatosan átveszi az uralmat a szavanna. A vörös lateritet vastagon fekete föld fedi, melyen dúsz növényzet nő. Innen a neve /Nagy legelő/. Az Andok felől lefutó folyókat galériaerdők kísérik.

14. A pampák

A Gran Chaco a Ri Saladotól délre az argentinai pampákba megy át. Területe kb. 600 000 km². Folyók által feltöltött síkság. Olyan sík, hogy még folyóbevégyés is alig van rajta. Nyugati részén; az Andok felé azonban sok a lapos mélyedés, s ezeket sós tavak, illetve mocsarak töltik ki. Az Andokból lefutó kisebb vízfolyások szekben vesznek el. Nyugaton a talaj még durva görgögtéből áll, ezt homokbuckás övezet követi, míg keleten a pampák óriási területein az ún. pampavályog, vagyis lösz az uralkodó talajtípus. A pampák már a mérsékelt öv területén fekszenek. Az uralkodó szél keleti, s a legtöbb eső nyáron esik. A tél száraz. A tenger felé eső keleti részeken a csapadék eléggé kiadós, de szabálytalan eloszlású, sokszor kellemetlenül hosszú száraz időszak következik be. A csapadék mennyisége is ingadozó. A nyár meleg /január középhőmérséklete 24°/. A tél aránylag hűvös /július középhőmérséklete 8-12°/. A pampa gabonatermelésre és állattenyésztésre kiválóan alkalmas. 40 millió szarvasmarhát és 70 millió juhot legeltetnek ezen a területen. Argentína legfontosabb mezőgazdasági vidéke a pampák félkörben elterülő keleti része. Az argentin buza, tengeri, hus, gyapju és nyersbőr igen fontos szerepet játszik a világgazdaságban. A képen jellegzetes ökörfogatok látszanak a végtelen füves pusztán. A kocsi kerekei embernyi nagyságúak, hogy könnyen keresztülmelessenek a repedéseken.

15. Buenos Aires

Dél-Amerika gazdaságilag legfejlettebb része a La Plata tengeri kapuja, a Parana és az Uruguay közös torkolata. Ennek a déli partján fekszik Dél-Amerika, sőt az egész déli félteke leg-

nagyobb, legforgalmasabb városa: Buenos Aires. Világkikötő, Dél-Amerika New-Yorkja. A világkapitalizmus egyik fellegvára. Különösen kereskedelmi, közlekedési és pénzügyi fontossága nagy. Lakosainak száma 4 650 000 /1953-as adat/. Buenos Airesben és külvárosaiban él Argentína egész lakosságának több, mint negyedrésze. A nagybirtokosok, finánciőrök és a vagyonos burzsoázia városa, egyúttal Latin-Amerika legnagyobb munkásközpontja is /kikötőmunkások, a vágóhidak, a huskonzerv- és bőrgyárak munkásai/. A város rohamosan fejlődik. Messze tulszárnyalta riválisát, Montevideot. A kép légifelvétel Buenos Airesről. A kereskedelmi negyed egy részét mutatja be hatalmas palotáival, középen kikötőmedencék, hátul a La Plata vízfoltjai látszanak.

16. Montevideo

Uruguay fővárosa és legforgalmasabb kikötője. Lakóinak száma 850 000. A város gyönyörűen fekszik a La Plata-torkolat északi partján festőien előugró fokon. A város felett emelkedik a Cerro /Zöld halom/, róla nagyszerű kilátás nyílik a városra /innen kapta nevét./ Képünk Montevideot a Cerroról nézve mutatja: kilátás az öbölre és a kikötőre. A kép előterében hatalmas kikötőberendezések láthatók.

17. Patagónia köves sztyeppje

A pampáktól délre a felszín emelkedik, s az alföld helyét vízszintesen telepedett tengeri és szárazföldi eredetű tábla foglalja el. A tábla felszínébe a folyók mély völgyeket vájtak. Helyenként bazalttakarók is vannak. Éghajlata a pampák éghajlatának fordított változata. Itt már nyugati szelek uralkodnak. Az Andok alacsonyabbak, s így a ciklonok átkelhetnek rajta, tehát az Andok felé eső nyugati területek kapnak bizonyos mennyiségű csapadékot. A főhő-jelleg miatt azonban a nyugati szél korántsem olyan nedves, mint amilyennek egyébként lennie kellene. Kelet felé, az Atlanti part felé az éghajlat mind szárazabb. Patagónia általában olyan száraz, mint a pampák nyugati része. Sokszor erős viharok száguldanak végig a vidék felett. A hőmérséklet jelentékenyen alacsonyabb, mint a pampákon. A legmelegebb hónap /január/ középhőmérséklete északról délre 22° -ról 10° -ra süllyed, a leghidegebb hónap /július/ hőmérséklete pedig 8° -ról 0° -ra. Délen a 38° -tól kezdve, a jégkorszaki eljegesedés emlékéül, az Andok lába előtt sok galciális eredetű tó van. A rideg éghajlatnak és a rossz talajviszonyoknak megfelelően Patagónia nagy részét bokros sztyepp, tüskés cserje /"monte"/ és silány fű borítja. A patagóniai cserjén csak juhnyájak legelnek. A legdélibb vidékek már a tundrához hasonlítanak.

Az Andok vidéke

18. Csímborasszó

Dél-Amerika nyugati részén fiatal hegységképződés alakította ki a Dél-Amerikai Cordillerák vagy Andok meglepően hosszú /majdnem 10 000 km/ lánc-hegységrendszerét. A roppant erővel dol-

gozó külső erők, különösen a glaciális erózió, a legmerészebb formakinesű magashegységeket alakították ki. A törések mentén keletkezett vulkánok még csak növelik az Andok formagazdagságát. Képünk a Csimborasszót délkeletről nézve mutatja be. A 6310 m magas kialudt vulkán, melyről sokáig tévesen azt hitték, hogy Dél-Amerika legmagasabb csúcsa, messze az állandó hó határa fölé emelkedik, mely itt a csapadékos Egyenlítő alatt 4800-6000 m. Mint a képen is látható, igen magas, gyér növényzetű alpból emelkedik ki és hatalmas, erősen tagolt kupjának /ez a távolság miatt nem rajzolódik ki/ örökhéletterületéről több kisebb gleccser ereszkedik le. A Föld legnagyobb vulkánjai sorakoznak ezen a vidéken egymás mögött a Cordillerák magas gerincein. A Csimborasszón kívül még 15 vulkánériás emelkedik ezen a területen az örökhé határa fölé. Ezek közül még ma is működik a Cotopaxi és a Sangay.

19. Bogota

Az Egyenlítő vidékén a lakosság legsűrűbb a mérsékelt régiókban, az ún. tierra templada övezetben /1800 m-en felül/. Ebben az övezetben az ember számára sokkal egészségesebb éghajlati viszonyok uralkodnak, mint a trópusi lapályokon /tierra caliente/. Colombia fővárosa 2500 m fölött alakult ki már több mint 400 évvel ezelőtt. Az Andok egyik legszebb városa. A magas hegyek lábánál és a sík szavanna szélén helyezkedik el. A szavannán intenzív földművelés folyik /buza, tengeri, árpa, európai gyümölcsök stb./, lakóinak száma 650 000.

20. Venezuela, kőolajvidék

Dél-Amerika ásványkincsei között világjelentősége van a kőolajferrásoknak. A legfontosabb kőolajmezők az Észak- és Közép-Andok lábánál fekszenek /Colombiában, Boliviában, Peruban, s különösen Venezuelában/. Képünk a 20 000 km² kiterjedésű Maracaibo-laguna sekély partvidékén egy olajmezőt mutat be, a tóban feltűnő furótornyokkal. A békés trópusi vidék néhány év alatt hatalmas iparvidékké változott. A venezuelai kőolajtermelés ma már eléri az évi 100 milliárd tonnát. /Második hely a világtermelésben/. A kitermelés nagyrésze az amerikai olajmonopóliumok kezében van.

21. Cölöpfalu a Maracaibo-laguna keleti partján

A felfedezéskor a spanyolok a cölöpfalvokról a Maracaibo-tó környékét Kis-Velencének, Venezuelának nevezték el, amelyről azután később az ország a nevét kapta. Képünk San Timoteo cölöpfalu madártávlati képét mutatja.

22. Gépkocsi-ut a perui Andokban

Az Andok hatalmas gerincei meredeken emelkednek ki, s a közlekedés számára igen nagy akadályt jelentenek. Sehol sem emelkednek ilyen nagy magasságban az országutak és vasutak mint az Andokban. Képünk egy régi utat ábrázol, amely Limából az Amazonászhoz vezet. A nyaktörő serpentinutat, amennyire lehetséges, gépkocsik részére is járhatóvá tették. A hegyoldalon, néha többszáz méteres kiterjedésben, az inkák által hajdan megművelt teraszok maradványai láthatók.

23. Lima

Peru fővárosa a Parti-Cordillerák lábánál kb 7 km-nyi távolságra épült a tenger partjától. A száraz, esőtlen partvidéken földművelés csak mesterséges öntözéssel lehetséges. A sok patak erre lehetőséget nyújt, a cukornádat, gyapotot és riszt termelnek. Az utolsó évtizedekben rohamosan fejlődött a város, lakóinak száma már majdnem eléri az egymilliót.

24. Lima kikötője: Callao

A Parti-Cordillerák helyenként egészen megközelítik a tengert. A hegláncokkal párhuzamos konkordáns part nem nagyon tagolt, alig akad kikötésre alkalmas hely. Lima kikötője egy ki nyuló földnyelvre s az előtte lévő kis San Lorenzo szigetre telepedett. Ez a kis védett hely az ország főkapuja. A légi felvétel Callao kikötőjét ábrázolja madártávlatból.

25. Cuzco

A mai város az inkák volt fővárosának a helyén fekszik a Titicaca tó magas medencéjében 3300 m magasságban, már a Tierra fria /hideg/ övezetben, mely itt kb. 3900 m magasságig emelkedik. A város egy termékeny alluviális síkság szélén, egy iégkori tömelékkup alsó lejtőjén épült. Európai és mesztic lakossága van. A spanyol gyarmatosítók tökéletesen tönkretették az ősi inka emlékeket.

26. Lámák

A láma már az inkák idejében háziállattá vált. Ma is nagy esordákban tartják, s a Közép-Andok vidékén igavonó állatként használják. Félmászsás súlyt is tudnak vinni. A tevét helyettesítik, de sokkal kisebbek azoknál. A tevé és a juh tulajdonságait egyesítik. Szállításon kívül az Andok lakóinak tejet és húst is szolgáltatnak. Elterjedésük az Andokra szorítkozik.

27. Az Atacama sivatag

Dél-Amerikában sokkal kevesebb sivatag van, mint Afrikában vagy Ausztráliában. Igazi sivatagi jellege csak Chile északi partmenti síkjának van: ez az Atacama sivatag. Itt a passzát-rendszer déli leszálló magas légnyomású övezetében kb. 4-500 km hosszúságban huzódik észak-déli irányban. A Föld legjellegzetesebb, legszárazabb tökéletes sivatagjainak egyike. A sivatagos fennsíkokon nagy só- és borax-, a Parti-Cordillerák belső részeiben és medencéiben pedig hatalmas salétromtelepek vannak. Nagy gazdasági jelentőségét azonban ma már inkább rézbányái adják. Ezért az USA birtokában vannak. Képünk egy salétromerőt mutat be. Teljes termékletlenség. A dombok lába elmerül a homokban és a finom porban.

28. Santiago

Chile fővárosa az ország középső részén, a Parti-Cordillerák és a Cordillerák főláncjai közötti hosszanti süllyedésekben, mintegy 550-600 m tengerszint feletti magasságban fekszik. A vidék éghajlata igen kellemes, a Földközi-tengeri északi partvidék

éghajlatának felel meg, tehát a téli esők övezetébe tartozik. A gyakori földrengés miatt itt olyan magas felhőkarcolókat, mint amelyeket Buenos Airesban vagy Rio de Janeirében láttunk, nem építenek. Ez az oka annak, hogy a város kiterjedése sokkal nagyobb, mint hasonló lakosságú európai városé. Lakosainak száma 1 400 000 /1951-es adat/. Mór stílű palotáival, parkjaival, körutjaival Chile fővárosa megőrizte spanyol jellegét.

29. Valparaiso

A város kikötőjének rossz öble van. Építkezésre alig van hely. A Parti lánc meredeken emelkedik ki közvetlenül a tenger partján, mély vízfolyások is barázdálják. Ezek között kellett felépíteni a házakat, sokszor majdnem függőlegesen egymás fölé. A város főutcája, a Santiagoba vezető ut, szerpentinekben emelkedik fölfelé, a vasut a Parti láncot messze északra kénytelen megkerülni. Lakosainak száma negyedmillió.

30. Földrengés pusztítása Chilében

A harmadkori hegységképződés eredményeképpen kialakult Andok még ma is tektonikus mozgásban vannak. Ezt tanúsítja a sok pusztító földrengés. Képünk egy csilei város /Chillan/ romjait mutatja be, az 1939. január 25-i földrengés után.

31. A Dél-Patagóniai Cordillerákban

Az örökhő határa a Perui és Bolíviai Andokban 5300, sőt a száraz területeken 6000 m-re is emelkedik fel. A csapadékosabb déli Andokban fokozatosan lejjebb száll. Képünkön a Dél-Patagóniai Cordillerák egy szép részlete látszik. Háttérben glaciálisan faragott, hóval borított sziklacsúcsok, pedig a legmagasabb kiemelkedés is csak 3375 m magas.

32. A Magellan ut

A Tüzföldön az állandó hó határa kb 700 m-re megközelíti a tengert. A kép a Magellán-szoros nyugati vidékét ábrázolja. Az Andok déli nyulványai majdnem a tengerig el vannak jegesedve.

33. Tüzföldi gleccser

A Tüzföldön a gleccserek már elérik a tengert. A kép az Italia-gleccsert ábrázolja a Darwin-esatorna partján.

34. A Heern-fek esendes időben

A Chile-i szigetövezet legutolsó déli tagja. Dél-Amerika legdélibb pontja. Vihar alkalmával óriási hullámverés pusztítja a sziklákat.

35. Hullámverés az Al-Heern-fok szikláin

A tengerparti abrázió pusztító hatása szembetűnő.

Készült a Felsőoktatási Jegyzetellátó Vállalatnál, Budapest

Felelős vezető: Heitter Imre

8-2319/257

